

57 + 8

125/207C

ACC. N:R

M.10556:1-20.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland

Upptecknat av: Fabian Karlsson

Härad: Konga Krb.

Adress: Boaryd, Väckelsång

Socken: Väckelsång

Berättat av:

Uppteckningsår: 1947

Född år 1894 i Boaryd

S. 11

S. 11/16-20

Halmtake.

LuF 57

Halmtake's underlag

s. 1.

Materialiet och dess

behandling

" 5.

Täckning av bundet take

" 8.

Täckegillet

" 20.

1947 + 17 = 1964

1964 + 17 = 1981

Skriv endast på denna sida!

Halmtakets underlag.

I Väckelsång och angripiöns socknar
Konga härad har halmtak använts
endast på ladugårdar och andra
uthusbyggnader, men aldrig på bonings-
hus eller hus med ildstad.

I äldre timrade hus stodo spanten
på trågående bjälkar (bindstockar).
Avståndet mellan varje spantpar
var omkring fyra meter. Vid två
hufvudelar av längden upprät voro
de båda spantbenen i spantparen
sammansbundna med en "hambjälke".
I spanten voro inbojrade pinnar,
på vilka "bjuråsarna" (taklåkten) vilade.
Avståndet mellan åsarna i under-
lag för halmtak var omkring 30 cm.
Längst ner vid "hofsen" (takspågg) var

vanligen ej en rund is utan en
kluven sådan med flatsidan upp
eller en tjock plank. I denna
skulle ej göras någon bindning.

I skiftesverksbhus och yngre hus med
stolpar var ej alltid takkonstruktionen
lika den beskrivna. Spantet stod då
ej på bindstocken eller "lockhult" (bind-
boken). utan ändan av spantet gick
ett stycke nedanför, det var vad man
kallade hängande hofs. Spantet var
fäst vid bindstock eller bindbock med
träsnägel. Takunderlägg med lång-
gående isar var det samma.

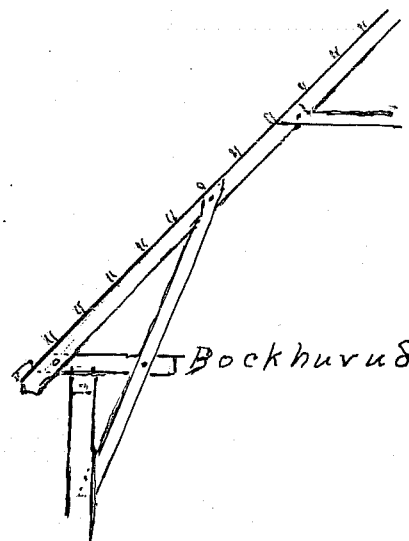
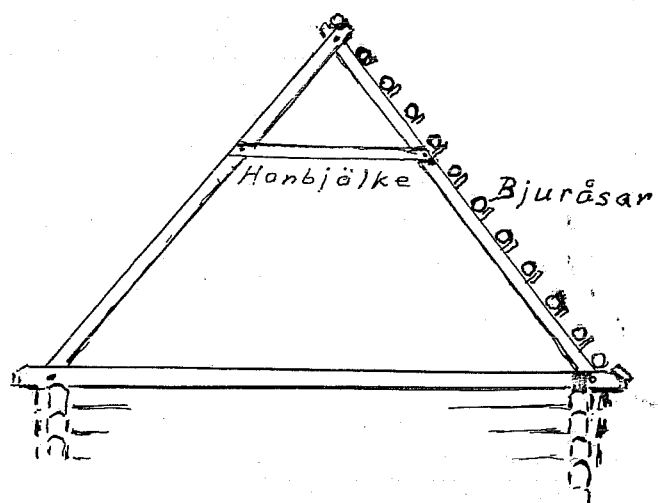
Isbjörnsarna gingo utanför gavlarna
omkring 40 cm. Vid isarnas ändar
var fästade breda vindskidor och över
dessa låg en smalare bräda, "fjädern".

fjädern

ACC. N:R. **10556:3.**
Landskap: *Småland.* Upptecknat av: *Fabian Carlsson*
Härad: *Konga* Adress: *Borarp, Håckelsång*
Socken: *Håckelsång* Berättat av: _____
Uppteckningsår: *1947* Född år *1894* i *Borarp*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3.

Halmtakets underlag.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR M. 10556: 4.

Landskap: *Småland*

Upptecknat av: *Fabian Karlsson*

Härad: *Konga*

Adress: *Boaryd, Håckelsång*

Socken: *Håckelsång*

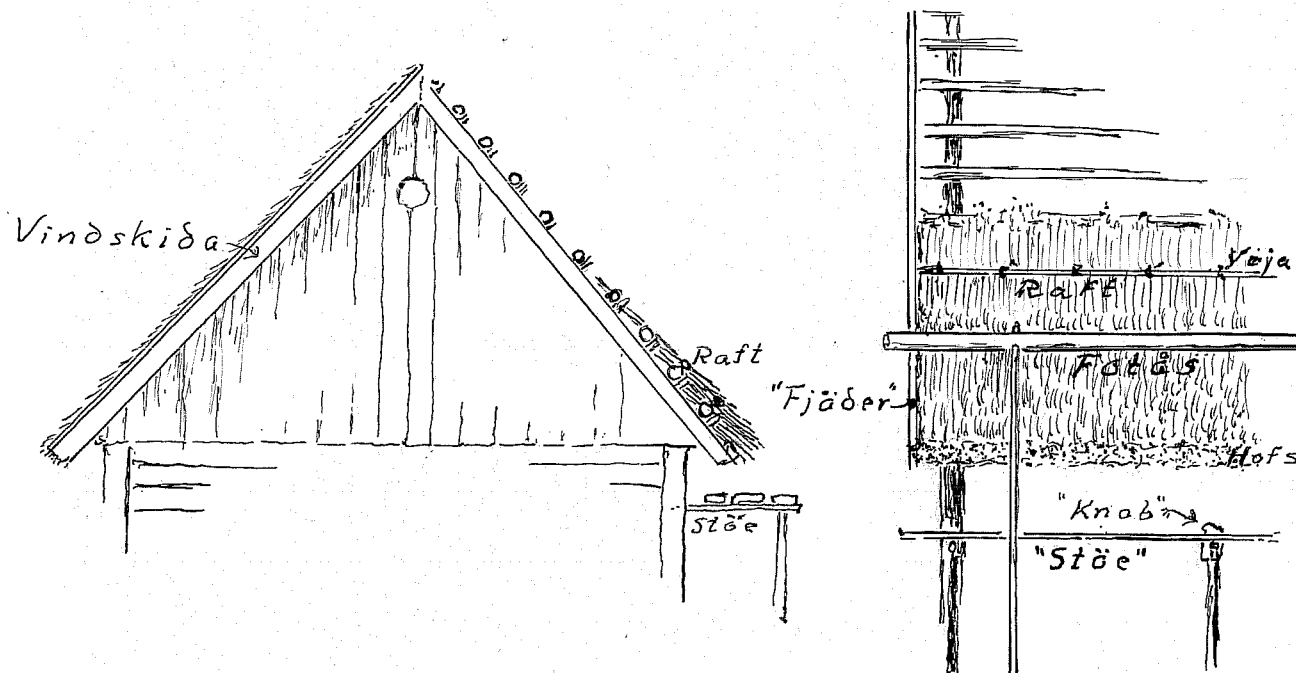
Berättat av:

Uppteckningsår: *1947*

Född år *1894* i *Boaryd*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4.

Halmtakets bindning.

Skriv endast på denna sida!

Materialiet och dess behandling.

Den halm, som användes till tak-
räckning, var alltid råghalm.

Råghalkarna tråskades med slaga, ty
till tak dugde endast långhalm.

En gammaldag slaga bestod av
följande delar: "drum", "haungel", d. v. s.
skaft eller handtag, och "hålla", som
höll samman drumsen och haungeln.
Hållan drumsen och haungeln virades
hållan hårt med en "lauft" (ett snöre).
Hållan var snodd av ålskinns.

Skarv intill ändan på både drum och
haungel var en ränna eller nerstärning.
De kalformiga ändarna kallades
"knöppjä". I haungelns ränna skulle
det glatta ålskinnet löpa lätt runt.
Men i drumsen gick ej rännan runt

omkring, utan det fanns en lapp på
ena sidan, ty dransen skulle vara
fast i hållan, ej löpa runt.

Tid täckningen samlades "mekarna"
(kärvarna) band upp och snoddes ihop
till större band för "kleppövä" (halm-
buntarna). Dessa band togor tillvara
vid täckningen och användes till
byggnaden av taket. Hårtill dugde
ej länghalm. Före täckningen "red-
des halmen te", småhalmen ristades ur
och buntarna jämnades i stubben.

Skulle det vara riktigt nog, så drog
man halmen genom en halmrepa, en
lärrepa med långa pinnar, vilken satte
fast i ett hål i logbalken. Den halm
som skulle användas att "hofra" med
hoggs jämn i stubben med en yxa.

ACC. Nr. M. 10556: 7.

Landskap: Småland

Upptecknat av: Fabian Karlsson

Härad: Konga

Adress: Boaryd, Häckelsång

Socken: Häckelsång

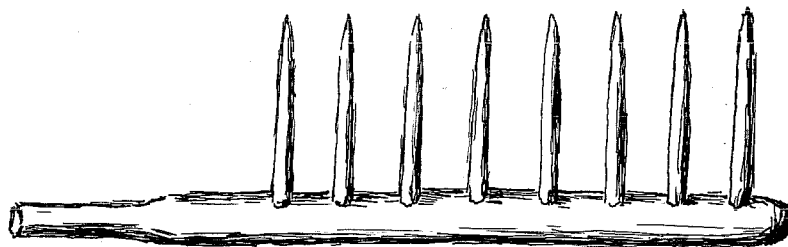
Berättat av: _____

Uppteckningsår: 1947

Född år 1894 i Boaryd

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7.

Halmrepa

Skriv endast på denna sida!

Täckning av bundet tak.

Endast bundna halmtak har förekommit. obundna tak känner man ej till.

Täckmästaren hade vanligen två man efter sig på taket, en till att lägga takterna och klämma åt dem, och den andre till att binda vidjorna.

Vid täckning av större tak kunde man vara uppdelade i flera lag om tre man, men täckmästaren hade då uppsikt över det hela. Han kom efter och puttrade till taket och "drev" halmen med sin "täckbräda", en med skaft eller handtag försedd bräda med långsgående djupa kufflar, i vilka halmskubben tog fäste. Brädan kallas även "täckesköffel" av somliga.

Vid täckning av halmtak var det

synnerligen viktigt att kunna
börja rätt. att få "hopsen" (takutspräng
et) jämnt och fint. För att inte halmen
skulle "kasa" (skida neråt) när hopsen
breddes, så hade man en bred bräda
nedanför och denna stödde mot
halmitubben. Den flyttades undan
för undan efter takutspränget.
Brädan hölls upp av tvärsågade långa
och böjliga meståsar, som stukats
in mellan bjuråsarorna högre upp
för halmen. Först breddes ett lager
haln 15-20 cm tjockt. Ett sådant lager
eller skift kallades en "flask". På lades
på halmen en "täckkraft" över den första
bjuråsen och banden togs som raften
och åsen. Om den långt ner liggan-
de plankan togs inga band.

Avståndet mellan banden var omkring en mtr. Raftarna voro vanligen av björk och flatskrädda på undersidan för att ligga väl mot halmen. Raftarnas ständer voro sprutade för att bättre kunna passas in i bandet bredvid den andra raften. Vid gav-larna stuckos raftarna in under den på vindskidan fästa smala brädan. Banden i halmtak voro i äldre tid alltid tråvidjor, "bäckereja", av björk barktaka "tellingar". Vidjorna iordningställdes i förväg. Efter huggningen "sväddes" (sveddes) vidjorna genom eld och vredes därefter omkring (vredes som rep) för att bli böjliga och smidiga att binda med. Den grövre ändan sprutades för att bättre kunna stickas in

genom halmen. Det var en fin
konst att kunna binda med trä-
vidja, så att den "löst" rafter, d. v. s.
vidjan drog ej tillbaka. För att lättare
få raftern riktigt fastklämd mot
halmen, så klände man till den
med en böjd käpp, vars änden stack
in under den närmaste öre bjuråsen,
man tog "båntaj". Vid täckning av
halmtaks i senare tid har man
alltid använt band av galvaniserad
ståltråd. För att lättare kunna tråda
tråden genom halmen, har man an-
vänt tekniska antingen av trä
eller smidda av järn. För att lättare
kunna draga åt och spänna tråden,
har man stuckit den genom ett hål
i en liten kloss eller handtag av trä.

"trå"?

När man brekt ut halman i första flasken i kopsen och denna bundits fast, så breddes nästa flask vanligen från det andra hållet. Men nu fick halmostubben nå ner lika långt som i första flasken. När saft pålagts och även denna halma bundits, vilket skedde som andra tjuråsen, breddes tredje flasken, men nu från samma håll som den första. I denna flask började man "driva" halmen snett uppåt, det gjordes "ausland" (slentades). Floren var nu färdig och takläggningen började. Plänsningen gjordes vid bredningen av halmen med händerna, men efter bindningen "drogs" d. v. s. slogs till, halmen med en "fäckebräda" (fäcke-skjffel). Detta var mästerns arbete.

När kofsen och de nedersta flaskan
täcktes, stod man på ett "stör" (ställning)
I väggen hade fastspikade klövar, vari
inboreats ena ändan av kraftiga
störar. I andra ändan av dessa störar
voro stötkor från marken. Denna i
väggen spikade ställningsdel kalla-
des "knale". På knaben lågo plankor,
som man gick på under arbetet.
Men när man nått upp så långt på
taket med täckningen, att man sjönkte
upp från ställningen, då lades en "fot-
ås" på takhalmen att gå på. Och denna
fotås flyttades uppåt undan för undan
allt efter som täckningen fortskred.
Den grova fotåsen hölls vanligen uppe
med långa isar från marken, men
man kunde även hålla den uppe med

Knale

"

Tommar, vilka fästas om bjurån högre
upp på taket. När man så nått upp
till ryggingen med täckningen gjordes
sista bindningen om den näst över-
sta bjuråsen. Bindningen av hela
taket skedde vanligen i "fästband" d. v. s.
banden sattes snett (diagonalt) uppåt.
När sista bindningen gjorts och de
uppstående om ryggingen. Sedan hade
man att "rygga" taket. Till ryggingen
togs då antingen stråhalms eller de
under täckningen tillvaratagna banden
från halmbuntarna. För fasthållande
av halmen på ryggingen "kaumma"
längs ryggingen. Dessa voro tvänne
 $1\frac{1}{2}$ mte långa träklossar som dubbats
sammans med en tränagel vid ena
ändan. Vanligen voro de av ekträ eller

gammal fur. De hängde över ryggningen med en halv meters avstånd mellan par. Ett annat sätt för ryggning fanns också vanligt på lador och enkla bodar. Flammor över ryggningen hängde då på långt avstånd från varandra och på var det inborrade tre pinningar i varje klass, och på dessa pinningar låg långgående åsar. En ås låg långt upp i rinklarna mellan klassarna. I senare tid har man för fasthållande av halmen på ryggningen använd hösnät, som böjts över ryggningen och fastbundits med ståltråd eller fastats med i halmen instuckna träkrakar. Ett halmtaks tjocklek brukade vara 35-40 cm.

Utbjuggvad på halmtak, som vanligen

var över "höstennet", kallades "horneja".
Den med lövlar eller tåm försedda
öppningen därunder, genom vilken
hået stoppades in kallades "slennraglogg".

När taket blivit färdigtickat, blev
täckemästarna ensam kvar på fatören
och denna släpptes sakta neråt, ~~mycket~~
mästare råfrade av den lösa halmen
och puttrade till taket bätte och klappa-
de till det med täckebrådan.

Pist putrades hofsen, jammades med
täckbrådan och klipptes med en sax.

För att lätt få upp halmen på taket
använde man en "ving", varmed halm-
buntarna hissendes upp. Den liknade
en gammaldags brunnsvind. En stolpe
var nere i marken och i des över
ända hade bundits en stång vid mitten.

När ena stängåndan sänktes ner mot
mot marken, fästes en halmbunta
vid den. I stängens andra ända var
var bunden en törn och med denna
drogs den stängåndan ner och halmbun-
tan åkte i höjden. Antingen
lades den på ställningen eller vreds
den längre upp på fotåsen, när man
kommit högre upp med täckningen.
När fotåsen flyttats högt upp på taket
och man såg kunde nå den från ställ-
ningen, då hade man en lätt stega
bunden vid fotåsen. På stegen kunde
man lätt komma upp till fotåsen
utan att skada det nya taket.
Vid täckning i takvinblar har fotåsen
förlängts in mot vinkeln och nedstötta
brukas mot den änden. Takvinklet kallas "takveck".

Ätt väl lagt halmtak höll minst 25 år utan reparation. På norrsida brukade bildas mossor, så att det blev liksom ett förslaget svamp på taket, och då höll taket ännu längre.

På norrsida hölls ej halmtak så fort som från andra håll.

För 50 år sedan voro nästan alla ladugårdsbyggnader täckta med halm, endast några enstaka hus hade spåntak. De flesta bostadshus voro vid denna tid täckta med torv, men spån användes också till även den undantagligt av nyare taktäckningsmaterial. I början av 1900-talet kommo dessa. Nu täckes sällan någon ladugård med halm. Man använder nu eternit, galvaniserad plåt eller tegel, någon gång spån. Slagtröskad råghalm går ju ej att anskaffa.

ACC. N:R. M. 10556: 19.

Landskap: Småland

Härad: Konga

Socken: Häckelsång

Uppteckningsår: 1947

Upptecknat av: Fabian Karlsson

Adress: Borup, Häckelsång

Berättat av: _____

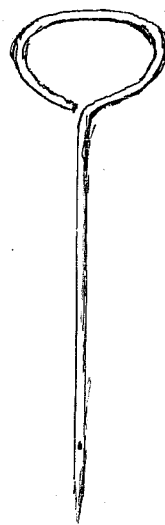
Född år 1894 i Borup

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

19.

Trä

Järn

Taknålar.

Skriv endast på denna sida!

Täckegillet

När i gamla tider ett tak skulle täckas, hultak eller torvtak, då bad man grannarna till "Täckehjälpe". Ingen fick då säga att komma, det skulle ha varit en riktig skam. Vid sådana hjälpen gick man utan betalning.

Hjälpen ansågs såsom fästliga tillställningar och med det efterföljande gillet skulle man vara betald.

Det var endast Täckemästaren, vilken kunde vara från annan trakt, som vid Täckehjälpe fick betalning. På kvällen efter det taket blivit färdigtäckte följde "Täckegillet", och då bjöds rikligt med både mat och brännvin. Man skulle då ha "Täckesuppen". Och en maträtt som då inte fick saknas var den vita "Täckegröten".